

Renée Akitelek Mboya ir Hera Chan

2020 SPALIS, RENÉE AKITELEK MBOYA IR HERA CHAN

Renée: Hera, norėjau su tavimi pasikalbėti konkrečiai apie palaikymo struktūrų idėją, nes manau, kad pastarieji metai mus abi privertė atkreipti dėmesį į savo mąstymą, į kokius žmones kreipiamės prireikus palaikymo, ir kokiais būdais išmokome įvardyti reikalingo palaikymo rūšis. Pavyzdžiui, šiuo metu abi išgyvename naujas savo diasporinių tapatybių plotmes, tiesa, šiek tiek sušvelnintas vadinamojo „tarptautinio meno pasaulio“ vienalytiškumo. Ką tai reiškia „palaikymo struktūros“?

Hera: Tai, ką ilgainiui ėmiau vadinti „palaikymo struktūromis“, labai paveikė 2019 m. Honkonge prasidėjęs ir tebevykstantis judėjimas, taip pat darbas bendruomeninės žurnalistikos srityje ir į aktyvizmą orientuotose Monrealio organizacijose. Palaikymo struktūra negali egzistuoti be bendruomenės, bet judviejų nereikėtų painioti. Įvykiai, kuriuos daugelis dabar mėgsta vadinti Honkongo revoliucija „Būk kaip vanduo“, mane išmokė daugybę dalykų – ypač kad revoliuciją galima įvykdyti nauju būdu. Neseniai mano draugas pasidalino Kelly'ės Hayes žinute tviteryje. Joje rašoma: „Galvokite apie savo politines pažiūras kaip apie dalyką, kurį praktikuojate, o ne savo tapatybę ar asmenybę, tuomet būsite daug palankesnėje pozicijoje priimti kritiką ir, jei reikia, atitinkamai pakeisti ar adaptuoti savo veiksmus.“ Nematau jokio skirtumo tarp savo kasdienio gyvenimo ir meninės praktikos. Noriu aiškiai suvokti dabartinę politinę realybę. Į klausimą, ar palaikymo struktūros turi fizinį pavidalą, socialinę formą ir apraiškas, privalau atsakyti teigiamai – ir ko gero gana karingai. Dalyvaudami šiame judėjime mes esame fizine mase gatvėje. Socialiniu požiūriu, atradome būdų, kaip įgyvendinti tiesioginę demokratiją iki smulčiausių detalių, surengėme masinių diskusijų apie įtraukimą (angl. *inclusivity*) ir

būdus siekti progreso, taip pat pasidalinome šiomis taktikomis su kitais. Kaip apraiška, kova dėl laisvės vis dar tęsiasi. Jaučiuosi taip, lyg nuolat trūktų žodžių apibūdinti konkrečius pavyzdžius, rodančius, kaip šis judėjimas sukūrė platų savitarpio pagalbos tinklą. Vadovavausi intuicija, planavimu ir istorijos žiniomis. Tai ir yra „buvimo kaip vanduo“ esmė – reaguoti, kreipti dėmesį. Pasakysiu taip: kai suklupdavau gatvėje, žinodavau, kad kas nors mane sugaus dar nespėjus pargriūti.

Renée: Tau kalbant iškart imu galvoti apie tai, ką Mumia Abu-Jamalas vadina „baimės industrija“, t. y. kad esama tam tikros prievartos pramonės (teismų, kalėjimų, policijos), kuri atsako už valstybinio „viešojo saugumo“ prievartos aparato propagavimą ir stiprinimą. Manau, kad politinės ir kultūrinės sąlygos, šiais būdais skatinusios baimę, pastaraisiais metais ėmė keistis. Galbūt taip yra todėl, kad neturime – arba *nebeturime* – ką prarasti, bet, manau, dar ir todėl, kad strategijos, kurių išmokstame vieni iš kitų ir iš judėjimų visame pasaulyje, suteikia mums naujus būdus palaikyti vieni kitus ir savo bendruomenes. Honkongas, Baltarusija, Sudanas, BLM, BDS – šie judėjimai pasireiškia ne tik gatvėse, bet ir virtuvėse, fermose, ant rinkiminių biuletenių bei diskusijose apie maitinimą krūtimi. Man palaikymo struktūra galų gale yra tarpsektorinė. Norėčiau tave lygiai taip palaikyti kasdieniuose, gyvenimiškuose dalykuose, kaip ir kuriant pasipriešinimo valdžios sekimui strategijas. Ką tau reiškia būti kažkieno kito palaikymo struktūros dalimi?

Hera: Nenoriu per daug apibendrinti, todėl sakyčiau, kad tai priklauso nuo situacijos. Pastaruosius dvejus metus ir net ilgiau dirbau naujame šiuolaikinio meno muziejuje Honkonge. Pirmą kartą atėjus į tokio masto meno erdvę teko per trumpą laiką daug išmokti apie biurokratiją. Kiekvienas biurokratinis aparatas kuriamas, taisomas ir tikslinamas skirtingai. Ta biurokratija, kurią su savo kolegomis patyrėme ir toliau patiriame muziejuje, yra persipynusi su platesniu viso miesto biurokratinio tinklu. Biurokratija išsunkia gyvybinę energiją, todėl žmonių veiksmai ima atrodyti bergždi, pamažu nuslopinamas jų gebėjimas svajoti apie realius pokyčius. Beje, kad jau kalbame šia tema

– pastebėjau, kad, nepaisant to, jog ši sistema tam trukdo, nejučia ėmiau labai stengtis jos rėmuose užmegzti tikrus ryšius. Planuojant laiką prioritetu nejučia tapo siekis suteikti mano kolegoms pojūtį, kad jie šioje sistemoje yra matomi ir taip atsiriboti nuo siekio jaustis jos pripažintais. Sakydavau: „Ne, jums nereikia išsižadėti savo tapatybės ir atiduoti jos į institucijos rankas“. Dažnai prisimenu, ką Fredas Motenas ir Stephano Harney‘is sakė apie buvimą piratų laive. Apskritai nemanau, kad sėkmingai sukūriau realią palaikymo *struktūrą* organizacijos viduje, tačiau tikiuosi, kad prisidėjau prie bendrumo jausmo puoselėjimo tarp kolegų. Dabar galvoju, kad mano veiksmai padarė poveikį pasireiškiantiems simptomams ir, tikiuosi, padėjo suteikti daugiau psichologinės erdvės vaizduotei, tačiau sukurti tikrai palaikymo struktūrai reikėtų daug didesnio perversmo.

Renée: „Kodėl apskritai kai kurios palaikymo struktūros yra nematomos arba ignoruojamos? Ką reiškia padaryti jas matomomis meno kūrinys arba parodoje? Kaip ir kokie egzistuoja rėmai, skirti padaryti jas matomomis?“

Manau, kad šis klausimas visų pirma veda prie kito klausimo: kieno darbas pripažįstamas, ir kas jį pripažįsta? Be to, tai siejasi ir su klausimu, kada ir kurie žmonės lieka nepaminėti, bei kieno rankose yra galia rinktis nežinoti apie tam tikrą reiškinį užuot apie jį kalbėjus. Įsivaizduoti, kad menas turi tam tikrą svarbą ir struktūrinę galią – puiku, tačiau, manau, jau suprantame, kad nelygybė parodų ir šiuolaikinio meno kontekste dažnai yra giliai įsišaknijęs reiškinys.

Hera: Vienas mano mėgstamiausių palaikymo struktūros modelių, kuris už savo ribų dažnai lieka nematomas, yra giminystės ryšių tinklas, kurio pagrindu susiformavo iš esmės visi pirmosios bangos kinų rajonai visame pasaulyje. Daugelis jų atsirado kaip Kinijos kaimų atšakos naujose vietose – Honkonge, San Franciske ir panašiai. Jei buvai kilęs iš tam tikro kaimo, susisiekdavai su jo bendruomenės asociacija, kuri tuomet padėdavo atlikti imigracijos procesą, įsikurti, supažindindavo su žmonėmis. Ankstyviesiems imigrantams būdavo sunku arba visai

neleidžiama atsidaryti banko sąskaitą ar gauti kreditą. Tačiau atsirado žmonių grupės, kurių nariai kas mėnesį įnešdavo šiek tiek pinigų, kad vienas iš jų galėtų pasiimti visą sumą ir už ją įkurti verslą, o vėliau gražinti grupei su palūkanomis. Mano senelis iš motinos pusės tokiu būdu pradėjo veiklą kaip nelicencijuotas taksi vairuotojas. Nusipirko mašiną. Tokie tinklai prasismelkė ir į meno sritį. Pavyzdžiui, „Godzila“. Tai buvo Amerikos azijiečių tinklas, siekęs padėti menininkams atrasti galimybes Niujorke. Jo steigėjas menininkas Bingas Lee yra daug geresnis pasakorius nei aš, tad siūlau kada nors paprašyti jo papasakoti apie savo nuotykius 10-ame deš. Niujorke. Vienas iš „Godzilos“ pasiekimų buvo NEA (angl. *National Endowment of the Arts* – Nacionalinis dailės fondas) sprendimo panaikinti dotaciją Melui Chinui apeliacija.

Nesu tikra, ar šie tinklai turėtų tapti matomi. Kartais būtent nematomumas suteikia jiems galią. Man visuomet buvo įdomu tyrinėti tokius, ir įvairius kitus, ekonominius modelius, egzistuojančius meno srityje. Manau, viena priežastis, kodėl čia nėra stiprių palaikymo struktūrų, yra ta, kad visi vadovaujasi mecenatystės modeliu – tiek valdžia, tiek kolekcionieriai. Meno struktūra visų pirma formuojama siekiant sukurti prielaidas meno produkcijos ir jos mecenato sambūviui, o tai jau savaime yra sunkus darbas, todėl ši struktūra negali dar ir išlaikyti daug meno darbuotojų. Turbūt nevisiškai atsakiau į tavo klausimą. Galbūt noriu pasakyti, kad užuot dirbus su parodomis, demonstruojančiomis galimus palaikymo struktūrų modelius, man įdomiau skirti laiką realiam tokių modelių kūrimui. Kūrinys gali demonstruoti viena, o jo sukūrimo procesas visai ką kita. Šis mikropolitiškumas čia yra svarbus, o matomumas – daugelyje frontų – nėra mano asmeninis politinis tikslas.

Renée: „Ką galėtume padaryti, kad šios struktūros taptų ne tokios gležnos, atsparesnės asmeniniams interesams ir individualizmui, kuri nuolat kursto neoliberalūs kapitalistiniai siekiai? Gal verčiau galėtume pagalvoti, kokį vaidmenį palaikymo struktūros atlieka stiprinant kolektyviškumą?“

Hera: Esu knygų – o gal vyno – klubo „Chromium Groupsome“ narė. Juokiuosi net tai rašydama... Šis pavadinimas kilo iš to, kaip galiausiai apibūdinome pirmąją mūsų skaitytą knygą – J. G. Ballardo *Avariją*. Iš esmės mūsų klubą sudaro įvairiausi azijiečiai, pasklidę po įvairiausias vietas. Šią savaitę skaitome Davido Graberio *Anarchistinės antropologijos fragmentus*. Jis rašo: „Netgi lyginant istorines marksizmo ir anarchizmo mokyklas, galima pastebėti, kad turime reikalą su visiškai skirtingo pobūdžio projektais. Marksistų mokyklos turi autorius. Kaip marksizmas užgimė Marxo galvoje, taip esama ir leninistų, maoistų, trockistų, gramšistų, altiuserininkų... (Atkreipkite dėmesį, kaip sąrašas prasideda valstybių vadovais ir beveik nepastebimai pereina prie prancūzų profesorių.) [...] Dabar paimekime skirtingas anarchizmo mokyklas. Turime anarchosindikalistus, anarchokomunistus, insurekcionistus, kooperatyvistus, individualistus, platformistus... Nė viena iš jų nėra pavadinta pagal kokį nors Didį Mąstytoją; visos jos pavadintos arba pagal tam tikrą elgseną, arba, dažniausiai, pagal organizacinį principą.“ [Iš anglų kalbos vertė Viktoras Bachmetjevas.]

Mane vis labiau domina palaikymo struktūrų, labiausiai suinteresuotų platformų politika, fiziškumas. Buvęs partneris man kartą pasakė: „Jei žmogui neatskleidi visos informacijos, nesuteiki jam galimybės rinktis.“ Svarbu ne tik ką komunikuojame, bet ir su kuo komunikuojame. Visi struktūros nariai turėtų būti informuoti, padėti vieni kitiems gauti informaciją, ir laikyti savo pareiga būti informuotais. Mane labiausiai žavi atviro kodo programuotojų grupės, sukūrusios policijos veiksmų Honkonge sekimo realiu laiku programėlę arba įsilaužusios į kitą programėlę, kad pažymėtų visas prodemokratiškas įmones, dalyvaujančias „Buy Yellow“ judėjime.

Renée: Jau keletą metų vis žiūriu įkalintų laisvės kovotojų, dalyvavusių Kenijos Mau Mau sukilime, teismo posėdžių įrašus – šie teismai vyko pačiame konflikto įkarštyje, 1952–1960 m. Vienas iš problemišku dalyku, susijusių su informacijos srautais Kenijos teismų sistemoje – darau prielaidą, kad jis neištaisomas tyčia, nes šimtmetis yra pernelyg ilgas laiko tarpas nekreipti dėmesio į tokią problemą – yra tai, kad prieš

atsakant į pateiktus kaltinimus svahili kalba, advokatas tau užduoda klausimą, kuris išvertus skambėtų kaip „ar prisipažįstate kaltę“, o ne „ar teigiate esąs kaltas, ar nekaltas“. „Ar pripažįstate kaltę?“ – tai klausimas, į kurį atsakoma taip arba ne, o svahili kalba jis dargi skamba panašiau į „ar girdėjote kaltinimus“ arba „ar suprantate, kuo esate kaltinamas“. Taigi atsakai „taip“, nes supranti, kur esi. Tačiau užrašoma, kad pripažinai kaltę. Visiškai kaip tu sakei: „Jei žmogui neatskleidi visos informacijos, nesuteiki jam galimybės rinktis.“ Manau, kad galiausiai palaikymo struktūroje turi būti nešališkai dalijamasi informacija, o žmonės turi galėti priimti sprendimus, nesvarbu, ar gerus, ar blogus, – ir būti vertinami už tuos sprendimus.